XXII
390.

DE SOLDAAT

ONDER DE

OOST-INDISCHE KOMPAGNIE

IN DE VORIGE EEUW.

In het jaar 1786 werd door de Bewindhebberen ter vergadering van Zeventienen een plan naar Indië gezonden, om de aldaar aanwezige krijgsmagt in regimenten, bataillons en kompagnieën in te deelen. Het stond in verband met een ontwerp tot het ten behoeve der Kompagnie in dienst nemen van een regiment Wurtembergers.

Hoe vreemd dit ons thans in de ooren zoude klinken, vond dit plan bij de hooge regering te Batavia, niet veel bijval. De hooge regering stelde het in handen van eene militaire kommissie, bestaande uit het hoofd der militie te Batavia, den brigadier Colmond, den luitenant-kolonel Wohlfarth, vier kapiteins en het opperhoofd van het soldijkantoor, om daarop te berigten.

Deze kommissie stelde de hooge regering ter hand, een gedetailleerd berigt, waarbij omstandig werd aangewezen „welke gewigtige redenen een „beletsel waren en die een genoegzaam volstrekte onmogelijkheid opleverden „om dat plan in Indië uit te voeren, met aantooning tevens, zoowel van „de nadeelen die daaruit zouden moeten voorspruiten indien men in weer„wil daarvan het echter toch tot stand zoude willen brengen, als van de „belangrijke kosten en nadeelen die de Kompagnie daardoor zoude lijden."

De hooge regering vereenigde zich ten volle met het door de kommissie uitgebragt advies, dat het, te Batavia en om de Oost, onuitvoerbaar was. Het zond deze stukken, in den loop van het jaar 1787, naar het vaderland terug.

Om hun gevoelen te staven, werd door de hooge regering bij deze stukken overgelegd, een berigt van den oud-majoor Jan Andries Duurkoop, door hem in het jaar 1780 ingediend, naar aanleiding van een door de hooge regering hiertoe aan hem gedaan verzoek, en gegrond op eene aanschrijving van Zeventienen van 23 Oktober 1779, waarbij zij van de hooge regering verlangde, geïnformeerd te worden, of en op wat voet men oordeelde, dat in de konditiën van het militair wezen en in het bijzonder

BAT. GENOOTSCHAP VAN K. EN W.

die der soldaten, eenige verbetering zoude kunnen en behooren te worden gemaakt enz. *).

En hoedanig was dan de toestand van den soldaat te Batavia in die dagen? — was die zoo benijdenswaardig, dat een oud officier daarin geen verbetering voorstelde. Men leze en oordeele. Wat wij echter betwijfelen, is, of men in onze dagen nog iemand zoude vinden, die met eene behandeling van den soldaat, zoo als ze ons hier wordt geschetst, vrede zouden kunnen hebben.

Verheugen wij ons hierover en juichen wij liever van ganscher harte toe, elke poging die in het werk wordt gesteld om het lot van den soldaat in Indië te verbeteren.

LEUPE.

Aan Zijn Edelheid den Hoog Edelen Groot Achtbaren Heer
Mr. Willem Arnold Alting
Gouverneur-Generaal van Nederlandsch Indië.

Met alle verschuldigde eerbied neemt de ondergeteekende Jan Andries Duurkoop †), de vrijmoedigheid Uw Hoog Edelheid ingevolge Hoogstdeszelfs zeer geëerde requisit, bij deze mijne geringe discriptie, nopens den militairen dienst hier op Batavia, als gefundeerd zijnde op eigen ondervinding, kortelijk te suppediteren, als:

In de eerste plaats zal ik spreken van den ouden militairen dienst en dies heilzame nuttigheid voor den soldaat, zoo als die in vroegere dagen en wel tot den jare 1744 hier op Batavia heeft plaats gehad.

Ten tweeden hoe dat vervolgens die heilzame en met den aard van het ongezonde klimaat dezer hoofdplaats overeenkomende militaire schikking, zeer ten nadecle van den gemeenen soldaat is veranderd.

Eerste artikel.

In 1743 den 9den Januarij, kwam ik hier op Batavia als adelborst aan de wal, en werd tevens geplaatst op de Punt de Diamant; na verloop van drie dagen rust, leerde men mij nevens alle andere baarsche §) soldaten de exercitie.

---

*) Na dat ook van de buitenkantoren bij cirkulaire hieromtrent berigten gevraagd en ingekomen waren, werden bij resolutie van 15 November 1782, de raden van Indie Radermacher en van Stockum gekommitteerd om:

1. Een plan te formeren van hetgeenz oude kunnen dienen tot verbetering van het militair wezen.
2. Den tegenwoordigen staat der militie te beschrijven.
3. Aan te toonen, wat aan de heeren meesters tot verbetering zoude kunnen voorgedragen worden.
4. Wat middelen men hier ten oprigte van alle komptoiren tevens zoude kunnen invoeren.
5. Wat voor de bijzondere komptoiren nuttig zoude kunnen zijn.

Hieraan werd door hen voldaan. Op den 20sten Junij 1783 werd het in de vergadering van de raden van Indie ter tafel gebragt, en na met de marginalen dispositiën den leden voorzien te zijn, aan de bewindhebbers terug gezonden. Bij resolutie van Zeventienen van den 7den November 1785 werden de gedane voorslagen tot verbetering van het militaire wezen in Indië geamplekteerd en stonden dientengevolge de noodige orders naar de Kaap de Goede Hoop en Batavia af te gaan.

†) Aan hem werd in 1776 den rang verleend van ond majoor tituhair van de infanterie.

§) Orang-baharoe, nieuweling, in tegenoverstelling van orang-lama oudgast.

De vrees voor stokslagen was oorzaak dat ik niet alleen binnen een maand tijds de exercitie in perfectie meester was, maar ik maakte ook voornamelijk mijn werk om de militaire schikking met dies ap- en dependentie, zoo van het kasteel, als der stadspoorten te onderzoeken en na te speuren, ten einde daardoor in staat te geraken mijn pligt waar ook gesteld als een braaf soldaat te kunnen waarnemen, gelijk mij dan nog wegens dies bevinding nog het volgende weet te rappeleren. Als:

1. *De vaste woonplaats der officieren.*

In het kasteel woonde den kommandant van de militie nevens den konstapel-majoor.

Op de punt de Diamant een luitenant, en op ieder der andere punten een vaandrig; zoo ook aan iedere stadspoort een kapitein, een luitenant en twee vaandrigs.

2. *De bescheiden posten van onderofficieren en soldaat.*

Hier te voren lag op ieder der gemelde posten een sergeant (genaamd posthouder) die onder hooger gezag van zijn' kapitein voor het huisselijke had te zorgen, en een dienstvrije soldaat, die des morgens en avonds het gebed en de rol moest lezen.

Een rondeganger, die des nachts alle uren in zijn bestek, vergezeld van een soldaat met een piek, de ronde moest doen.

Een geweerschoonmaker, die voor het maandelijksche rijstgeld — zijnde tien stuivers — van ieder soldaat die zulks begeerde, den snaphaan had schoon te houden.

Een rapportganger van iedere poort, die den ganschen dag ten dienste van den kommandant aan deszelfs hoofdkwartier present moest blijven; en

Laatstelijk een vast getal korporaals en soldaten, welker nette getal mij door langheid des tijds is ontschoten, dat echter nog wel te vinden zal zijn bij de guarnizoensboeken van die dagen.

3. *De spoedige expeditie van des kommandants bevelen rond de stad.*

De kommandant ontving direct alle militaire orders van den heer gouverneur-generaal; vervolgens gaf die zijne bevelen aan de bovengemelde rapportgangers, die dan met snelle schreden de ontvangen orders van den kommandant aan hare kapiteins der poorten overbragten; zoodat dusdoende, tot de expeditie van alle militaire bevelen des kommandants, rond de stad slechts acht à tien minuten werden vereischt.

4. *Van de parade of honneurwacht.*

Een kasteelsofficier, een sergeant, twee korporaals en zes soldaten van ieder punt, zijnde vier en twintig man, moesten in het kasteel en aan iedere poort, desgelijks een officier, nevens achttien soldaten, alle gekleed en ligt gewapend vier en twintig uren, de parade of honneurwagt houden; niets anders hebbende te verrigten, dan slechts bij dag aan diegene dien

zulks competeerde, honneur te bewijzen voor het front, en op de bruggen op schildwagt staan; des avonds de sleutels halen en op zijn tijd de poorten sluiten en ontsluiten; en doordien de sleutels van het kasteel in absentie van zijn edelheid, den kommandant en die der poorten, de kapiteins ter bewaring waren aanvertrouwd, zoo konde dit alles geschieden, zonder dat de soldaten, wegens een verren weg te loopen vermoeyt en aan regen en wind geexponeert waren.

Wanneer zij van de wagt kwamen, was haar een vrije dag gepermitteerd, om te kunnen gaan waar het hun behaagde, slechts zorg dragende dat ze des avonds precies ten zeven uren, nugteren en bekwaam, bij het gebed en rollezen present waren, of anders, in cas contrarie, was de wagthebbende korporaal met zijn lange rotting ten eersten gereed, om zonder genade de overtreders en pligtverzuimers na verdienste te straffen.

5. *De wachthebbende korporaal moet zorg dragen, dat de schildwagten op de wallen op hun tijd worden afgelost en dat voorts de soldaat op zijn post in rust en vrede leeft.*

Hier te boven moest op ieder der genoemde posten nog alle dagen een korporaal niet alleen de wagt houden, maar die moest teffens zorg dragen dat de schildwagten op de wallen na behooren op hun tijd werden afgelost. Drie à vier soldaten kon hij te gelijk twee à drie uren permissie geven om uit te gaan; ook moest ter zijner presentie de voorgemelde soldaat tot stigting van het volk des morgens om vijf uren en 's avonds om zeven uren, eerst het gebed doen, daarna de rol lezen, om dus doende de absenten te ontdekken, die dan bij hunne wederkomst, voor hunne absentie werden afgestraft.

Doch euveldaden die deze korporaal niet mogt afstraffen als, dieverij, dronkendrinken, op schildwagt slapen en wat dies meer, daarvan moest hij, wanneer zulks gebeurde en voorvicl, ten eerste aan zijnen posthouder kennis geven, die dan verder wist wat hem te doen stond. Laatstelijk was voornamelijk dezen korporaal de zorg aanbevolen, dat de soldaten, op zijn post bescheiden, stil en eendragtelijk onder elkander leefden, en dat voorts des nagts niemand in zijne goede rust wierd gestoord en wakker gemaakt; en was het tijd dat des nagts de schildwagten afgelost moesten worden, de korporaal zond in dat geval den soldaat die de Bijwagt waarnam, om dengene wiens tourbeurt het was volgens de rol op schildwagt te gaan, een half uur voor den tijd zagtjes wakker te maken, die zich dan vervolgens op het roepen: afgelost! alleen naar zijn aangewezen post begaf. Doch gebeurde het dat het op den tijd van aflossen sterk begon te regenen, de aflosser om niet nat te worden, bleef in zulken gevalle zoo lang te huis tot het zwaarste van de regen over was en dan ging hij eerst NB. na believen *met of zonder kousen of schoenen aan te hebben*, zijn maat aflossen. De afgeloste vervolgens weder te huis komende, begaf zich ten eerste ter ruste, als het nog nagt was, of anders,

reeds dag zijnde, kookte hij eerst een keteltje koffij en die uitgedronken hebbende, ging hij slapen.

6. Alle veertien dagen wierden, bij mooi weder, van alle posten de soldaten (uitgezonderd die de paradewagt hadden) op het voorplein van het kasteel bijeen vergaderd en geëxerceerd, bestaande dezelve uit *grenadiers* en *musquettiers* dewelke alle soldaten waren, die den militairen dienst en exercitie van die dagen in de grond verstonden en anders wel oudgasten genoemd werden.

Daarenboven moest alle zondagmorgen precies ten zes uren een der officieren, ieder op zijn post deze oude gasten visiteren om te zien 1o. of hunne wapens, bestaande in een snaphaan, degen en een ligte patroontasch na vereisch in order wierden gehouden, zoo niet dan was het ten eerste een pak slagen. 2o. wierd onder dezen hoop een gevonden, die zijn rok, broek, hemd, kousen en schoenen aan het lijf, daarnevens nog een hemd, een paar kousen in de neusdoek gebonden, niet naar behooren konde vertoonen, of dat er het een of ander van wierd afgekeurd, dan wierd dezulke, schoon tegen zijn zin, ten eerste vier goede maanden opgebragt, en wanneer hij die ontving dan moest hij zich oogenblikkelijk, verzeld van een korporaal, naar den een of andere winkel begeven en zoo het noodige eerst van zijn geld inkoopen; daarna kon hij over zijn geld disponeren, zoodat dusdoende de soldaat altijd meester van zijn verdiende gagie bleef; dat animeert en geeft den soldaat moed.

7. *De aankomende rekruten worden de exercitie geleerd, en na verloop van twee maanden de baarsche maanden verstrekt en dan vervolgens eerst naar de buitenkantoren gekommandeerd.*

De aankomende baren wierden op de meergemelde posten verdeeld, zoodat ieder scheepsvolk zoo lang bij den anderen bleef, tot nadat de exercitie in perfectie was geleerd en dat haar teffens na verloop van twee maanden, na haar arrivement, de baarsche maanden waren toegeteld, waarvan ze ten eersten zich moesten aankoopen, een blaauw gingamsche rok en broek; bij de guarnizoenssnijder ten dien einde te bekomen voor R^{ds}. 2½, daar velen, omreden voorschreven, dat ze buiten de parade- of honneurwagt niet gekleed op schildwagt behoefden te gaan, haar eerste verband mede konden uitdienen.

Vervolgens wierden eerst van deze nieuwe wel geëxerceerde soldaten naar buitenkantoren en elders waar volk benoodigd was, gekommandeerd.

Dus verre de voornaamste deelen van den militairen dienst der ouden voorgesteld hebbende, zoo zal ik nu dies heilzame nuttigheid en groot gemak voor den soldaat als een sequele van dien nog kortelijk betoogen.

8. *Een officier die het sterke en zwakke van zijn aanvertrouwde post kent kan dezelve bij den eersten aanval der vijanden beter defenderen dan die de innerlijke gesteldheid van dien onkundig is.*

Doordien de officieren, onderofficieren en soldaten permanent op hunne

posten bescheiden waren, gelijk ik eertijds veele heb gekend, die haar verband twee maal, zoo in het kasteel als aan de poorten hadden uitgediend, zoo kon het niet mankeren of een ieder was in cas van allarm ten eersten op zijn post niet alleen bij de hand, maar de officieren die het sterke en zwakke van de hun aanvertrouwde posten grondig kenden, waren uit dien oorzaak beter in staat, bij den eersten aanval der vijanden, dezelve te defenderen, dan wel een ander zoude kunnen doen, die wegens de innerlijke gesteldheid der posten, ten eenenmaal blind en onkundig is.

9. *De soldaten waren in haar dagelijksche dienst niet aan regen en wind geëxponeerd en blootgesteld.*

Hier te boven waren de soldaten in haar dagelijksche dienst mede niet aan regen, wind en daaruit voortkomende andere ongemakken geëxponeerd en blootgesteld, zelfs namen dezulken die wat onpasselijk en ziekelijk waren, de schildwagt op haar toerbeurt waar, om dus doende niet naar het hospitaal (een schrik der soldaten) gezonden te worden.

10. *Zoomede had ieder in het klein bestek van zijn brits of legerplaats het noodig huisraad.*

Zoo mede had ieder soldaat in het kleine bestek van zijn brits of legerplaats, al hetgeen zijn huishouding vereischte in voorraad; als per exempel: boven zijn hoofd tegen den zolder aan was zijn geweer, en klederkamer, aan het einde van zijne voeten was de kist, de broodkamer en dispens. Kwam hij van zijn schildwagt, hij opende ten eerste de kist en dronk of een zoopje met een stuk brood toe of hij kookte een ketelje koffij, en daarmede wel gegeten of gedronken hebbende kon hij alverder na believen zijn eigen zaken verrigten dan wel gaan slapen, tot tijd en wijle zijn toer weder kwam op schildwagt te gaan.

11. *Kleermakers, schoenmakers, smoussen in oude klederen, enz. koffij- en thee-schenkers, betaalden ieder vijf stuivers aan die geene die geen ambagt had geleerd.*

Op alle posten bevonden zich onder de soldaten, allerhande slag van werklieden, als kledermakers, schoenmakers, kousenbreijers, smousen in oude kleeren en linnens, koffij- en thee-schenkers, dobbelaars niet uitgezonderd. Wanneer nu een van deze op schildwagt moest gaan en dat het teffens druk en volhandig werk bij hen was, dan liet hij een ander die geen ambagt had geleerd, tegen betaling van vijf stuivers voor hem de schildwagt waarnemen. Gelijk in het begin van mijn komst dit mede mijn voornaamste bestaan was, en dewijl de dagelijksche spijs der compagnie, uitgezonderd het brood, zeer slegt was, bestaande in een weinig gekookte kadjang *) gemengd met ongestampte rijst, zoo wierd zulks gesupplieerd door dezulken, die haar voordeel vonden dagelijks wat lekkere

*) Eene peulvrucht, kâtjang.

soep en kerry te koken, en zoo aan haar maats te verkoopen; in 't kort de soldaten waren diertijds groote sinjeurs, gemerkt dat een ieder zijn bestaan konde vinden en dus niemand dan de luiaard gebrek behoefde te lijden, ja, zelfs kon diegene die zuinig en met overleg leefde, zijne gagie bij de compagnie te goed maken.

In deze dagen een groot en zeldzaam artikel voorwaar!

Tweede artikel.

Hoe dat vervolgens de straks aangetoonde heilzame en met den aard van het ongezonde klimaat dezer hoofdplaats overeenkomende militaire dienst, zeer in nadeele voor de gemeene soldaten is veranderd.

12. *Een project van wijlen Zijne Excell. van Imhoff, om den militairen dienst door gansch Indië te schikken en vast te stellen navolge den gebruike van Holland.*

Wijlen Zijne Excellentie van Imhoff †), had het projekt gemaakt om den militairen dienst door gansch Indië te schikken en vast te stellen, even gelijk te dier tijd in Holland in gebruik was.

Om nu dit stuk wel uit te voeren bragt hij ten dien einde veele hooge en lage officieren mede uit Nederland, die hij dacht dat door haar langjarige diensten in het militaire, tot een werk van zulk gewigt, de verciechte bekwaamheid bezaten, gelijk dan de maand Mei 1744 was bepaald en vastgesteld om het oude militaire kostelijke gebouw door onze oude vaderen en voorgangers zeer wijselijk naar den aard en eigenschap dezer landen verordineerd en vastgesteld, alsnu te veranderen en moderne te maken.

13. *Circa* 3000 *man soldaten worden in compagniën en daarna in bataillons geformeerd.*

Ten dien einde liet men de soldaten bestaande circa uit 3000 man (daar ik er een van was) op het voorplein van het kasteel bijeenkomen; vervolgens wierden wij in compagniën verdeeld, daarna formeerde men uit die compagniën zes bataillons.

Dat gedaan zijnde kwamen de hoofdofficieren in een ronden kring te zamen en *ze wierpen het lot over ons en onze bezittingen.* Intusschen stonden wij onnoozele soldaten, als arme zondaare malkanderen aan te kijken, niet kunnende beseffen, wat in het einde van alle deze dingen en ons zoude worden. Maar ziet op het onverwachts trad voor iedere compagnie een sergeant voor het front en riep: *marsch!* Ik, die op de punt de *Diamant* bescheiden lag, wierd toen gebragt op de punt de *Robijn*, welke lot van verwisseling meest allen van ons te beurt viel; doch dit was slechts een begin van bitter lijden.

---

†) Gouverneur-general van 1743—1750.

14. *Den soldaat wordt de vrije dispositie over haar te goed hebbende gagie benomen.*

Ik heb straks gezegd *zij wierpen het lot over ons en onze bezittingen*; dus lang waren de soldaten meester gebleven om zich als het tijd was, na believen voor goede maanden te laten opbrengen, dan wel niet, maar nu zag men het tegendeel gebeuren, want wij wierden direct onder de curatele van onze kapiteins gesteld, die omtrent dat artikel zonder ons te vragen, vrijwillig handelden en te werk gingen, in zooverre echter dat bij zijn grootboek moest blijken wat hij de soldaten van zijne compagnie verstrekt had, en wat met het afsluiten van ieders rekening het saldo bleef, *zegge ordinair te kwaad Rds. 10 meer of min.* Gevolgelijk al blijft dusdoende een soldaat des mogelijk zijnde negen en negentig jaren hier in het land, de Compagnie trouw en eerlijk dienen, dan zoude hij zeker en gewis met dat alles bij het boek van den kapitein nog Rds. 990 debet blijven staan.

15. *De groote parade begonnen, doch duurt circa twee maanden, en neemt wegens gebrek van soldaten een slecht einde.*

Hier te boven waren wij bevorens gewoon den dienst zonder moeite en ongemak waar te nemen, maar nu moesten wij, integendeel met zware wapens beladen en aangedaan, alle morgen precies ten vijf uren, dikwijls onder een zware stortregen, marcheren naar het stadhuisplein, om de groote parade te maken.

Ten zes uren was het van daar met de musikanten vooraan *marsch*, langs de Tijgersgragt, naar het binnenvoorplein van de hoofdwagt; daar komende kommandeerde de adjudant *die de wagt hebben regts en de andere links, marsch*, en zoo gingen de laatsten naar huis en konden wat eten en drinken, daar integendeel meest alle de anderen tot twee à drie uren in den achtermiddag moesten wachten, eer haar de wagthebbende officier permitteerde naar huis te gaan, om haar hongerige magen te laven; gemerkt dezelve bij verdeeling, den meesten tijd buiten haar bescheiden post, aan een andere poort op de wagt kwamen. Doch dit was het nog niet alleen; als het dien morgen gebeurde dat het sterk had geregend en mitsdien een ieder door en door nat was geworden, dan was het gevolg voor dezulken de koorts, en ten eersten aflossen en zoo vervolgens twee à drie dagen daaraan naar het hospitaal, gelijk mij mede dien tijd te beurt is gevallen.

In het kort, deze prinselijke vertooning duurde naauwelijks twee maanden of de posten en schildwagten konden wegens gebrek van soldaten (die dag aan dag met hoopen stierven als muizen) niet meer naar behooren bezet en afgelost worden; dus nam hiermede *de groote parade, die ten minsten ruim* 1200 *man het leven had gekost, een slegt einde.*

16. *De kleine parade begonnen, doch was mede van geen langen duur.*

En ofschoon hieruit bleek zoo klaar als het zonnelicht, dat deze nieuwe

militaire dienst volstrekt onbestaanbaar was voor deze hoofdplaats Batavia, zoo wilde men echter, zoo het scheen, veel liever tot handhaving van dien, al het volk sacrificeeren, dan uit schaamte van de eenmaal genomene besluiten des aangaande te retireren.

Een gebrek in veele groote staatsmannen, helaas! — doch wat hier ook van mag wezen, het wilde met de groote parade niet vlotten, derhalven was men van gevoelen, dat een kleine parade beter zoude reüsseren en aan het vereischte oogmerk kunnen voldoen. Dat is, men liet ons ten dien einde des morgens om zes uren op het voorplein van het kasteel vergaderen; vervolgens wierden wij door den adjudant tot de klok zeven uren sloeg, eerst met een uitgeteerde hongerige maag, braaf gedrilt en *door links en regts achterwaarts zwenkt u!* vermoeid en afgemat.

Doch dit spulletje duurde mede geen twee maanden of de heeren officieren van de wagt moesten *alleen* van de hoofdwagt *zonder soldaten*, naar haar aangewezen post vertrekken; want daar was geen volk meer voorhanden, om diegene, die reeds op de wagt waren, te kunnen aflossen; zoodat dezelve dikwijls 36 uren met zware wapenen beladen en aangedaan op de wagt moesten blijven staan, zonder dag en nagt behoorlijk rust te genieten. (Wat sterveling, schoon van ijzer en staal gemaakt, kon zulks op den duur uithouden.) Ja, hoe dikwijls dacht ik in die dagen. *Veel liever in het vaderland den boer zijn varkens hoeden, dan op Batavia soldaat te wezen.*

Intusschen wierden de compagniën met de aankomende baren niet alleen gesuppleerd, maar dezelve moesten ook ten eersten op de wagt trekken, zonder dat die stomme en onnoozele menschen alvorens waren geleerd ten minsten de snaphaan wel te dragen, o neen! want het was altijd met de komst der baren, *rejje, scheerje op de wagt.* Immers zoo permitteerde de tijd niet om de aankomende baarsche soldaten eerst grondig de exercitie te leeren, eer dat dezelve tot eenige parade-diensten of andere expeditiën werden gekommandeerd en te werk gesteld, gelijk bij de oude militaire dienst geschiedde. Integendeel heb ik als generaal adjudant gedurende den Bantamschen oorlog van A° 1750—1751 gezien en ondervonden, dat wij met een troep stomme en ongedresseerde soldaten, die veele geen snaphaan dorsten afschieten, hebben moeten vegten. Enfin de kleine parade kon dus doende mede niet bestaan en aan den gang gehouden worden, dierhalven al weer wat anders geprobeerd.

17. *De drie eerste bataillons naar de veldschansen als Meester Cornelis, Anké en Tangerang, om uit te rusten, doch worden na verloop van zes weken door drie andere bataillons afgelost.*

Men liet vervolgens de drie eerste bataillons uit de stad marcheren en zoo voorts het eerste (daar ik onder was) op Meester Cornelis, het tweede op Anké en het derde op Tangerang, voor een tijd lang in guarnisoen liggen. Dit was zekerlijk een heerlijke en kostelijke zaak voor ons, doch terwijl wij op gemelde posten lagen te rusten en ons vet te maken, zoo

moesten intusschen onze maats, van de drie laatste bataillons in de stad, genoegzaam dag en nagt rusteloos op de wagten blijven staan en zoo haar ziel en ligchaam door gebrek en ongemak, tot ziek wordens toe, afsloven.

Omgekeerd na verloop van circa zes weken, kwamen wij weder in de stad, om de laatstgemelde drie bataillons niet alleen af te lossen, maar ook teffens haar geleden miserie te ondergaan en deelachtig te worden. (Gelijk ik dan uit dien oorzaak kort daarna voor de tweede maal niet alleen naar het hospitaal moest gebragt worden, maar de ziekte nam onder de soldaten, in tijd van veertien dagen na ons retour, zoodanig de overhand, dat men genoodzaakt was, hoe ongaarne ook, de drie gemelde bataillons, eerst tot herstel van haar ongezonde en afgesloofde ligchamen te rappeleren en hiermede had deze preuve ook een slegt einde).

18. *De grootmajoor als opper-kommandant der Bataviaasche buitenposten, practiseerde uit eigenbelang de baarsche soldaten ten eersten op de buitenposten te leggen.*

Eindelijk dan ten laatste practiseerde de groot-majoor Gerrit Beilanus de Wendt, als opper-kommandant der Bataviasche buitenposten, bloot uit eigenbelang, dat het goed was, alle aankomende baarsche soldaten ten eersten naar de buitenposten te zenden, om dezelve dusdoende langzamerhand aan de Bataviasche luchtstreek te doen gewennen en dan vervolgens in het guarnisoen dienst te laten doen. Dit voorgeven had schijn en was dienvolgens goed, dengenen die zulks met het zegel van approbatie moesten bestempelen, te blinddoeken, en bij de neus te trekken. Doch dit stuk en alle zijne deelen omstandig naar waarheid te schetsen, is mijne zaak niet; ik zeg derhalve slechts, dat het een ruim middel van bestaan was voor den groot-majoor, die dan om reden voorschreven wel zorg droeg, dat hij de baren niet dan bij uiterste noodzakelijkheid, wanneer de wagten niet naar behooren meer afgelost konden worden, stadwaarts ter slagtbank liet afkomen. Want hoe meer soldaten, dat te dier tijd op de buitenposten lagen, hoe grooter het middel van bestaan voor den opperkommandant was. In het eind deze pernicieuse handelwijze, en het daaruit voorkomende gebrek aan soldaten bleef nog continueren, wanneer ik den Hemel zij geloofd en gedankt in A° 1754 mijn demissie heb gekregen, zoo dat ik wegens het geene na dien tijd verder is geschied en voorgevallen onkundig ben.

Zie daar Hoog Edele Groot Achtbare Heer, een tafereel zoo van den ouden als nieuwen militairen dienst met derzelver goede en kwade gevolgen naar waarheid, kortelijk, duidelijk en verstaanbaar geschetst en voorgesteld. Ik twijfel derhalven niet of Uw Hoog Edelheid zal ligt kunnen beseffen welke van deze twee vertoonde militaire schikkingen te prefereren zij, bijzonder als men slechts bij herlezing van het voorgestelde, deze twee hoofdzaken gelieve in aanmerking te nemen.

Vooreerst, dat gedurende de oude militaire dienst het gebrek aan soldaten nooit zoo groot is geweest, dan wel bij de nieuwe instelling heeft

plaats gehad, niettegenstaande de soldaten in die dagen, zoo wel als in het vervolg, veele zoo wegens een debauchant leven, als ook wegens de natuurlijke ongezondheid dezer hoofdplaats, ten grave daalden, mitsgaders daarenboven de stad en buitenposten wel bezet en de buitenkantoren na den eisch op zijn tijd met welgeoefende en gedresseerde manschappen voorzien en met dit alles, zeg ik, geen gebrek aan volk was. Integendeel was er geen ruimte genoeg in de wagten, om de aankomende baren te bergen, gelijk ik met mijn scheepsvolk bij arrivement heb ondervonden, want wij moesten om dies wil op de punt de Diamant, onder het buiten afdak van de wagt, meer dan negen maanden huishouden.

Ten tweeden. In tegenoverstelling van het vorengestelde zij verder aangemerkt. De nieuwe vaderlandsche militaire dienst was zoo ras niet geïntroduceerd en dat de groote parade omtrent twee maanden had geduurd, of het geroep was reeds gebrek aan volk, de wagten konden niet meer naar behooren worden afgelost, de eisch der buitenkantoren konde niet voldaan worden en de soldaten stierven met hoopen, om zoo te spreken, als muizen. En dit alles had wezenlijk en waarachtig zijn ware oorsprong uit de voor verhaalde oorzaken.

Hiermede achte ik na mijne geringe vermogens het geëerde requisit van Uwe Hoog Edelheid voldaan te hebben. Derhalve neem ik de vrijheid mij met alle sincere veneratie te noemen.

(*onder stond*) Hoog Edele Groot Achtbare Heer! Mijnheer,
(*lager*) Uwe Hoog Edelheid zeer ootmoedige
en onderdanige dienaar,

In Margine (*Was geteekend*) J. A. DUURKOOP.

Op mijn landgoed Tanjong West,
den 23sten November 1780.